

С. І. Ткачук
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА УЧНІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЇХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті розкриваються мета, завдання та зміст технологічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах. Акцентовується увага на необхідності розвитку технологічної культури учнів у процесі технологічної освіти, як елементу їх загальної культури, забезпечуючи інтегрованість особистості в систему національної та світової культур.

Ключові слова: технологічна освіта, учні, освітня галузь «Технологія», перетворююча діяльність, технологічна культура.

Процес становлення нового в суспільному житті, так само як і розвиток особистості, не проходить рівномірно поступально. Досягнення якісно іншого рівня породжує нове коло проблем і протиріч.

Переборення негативних тенденцій, створення на сучасному етапі реальних умов для того, щоб життя більшості членів суспільства могло бути якомога змістовнішим, корисним і цікавим, пов'язане з переходом від декларації демократичних прав до їх використання на практиці у соціальній політиці, управлінні економікою тощо.

Зміни у системі відносин власності, формування нового ставлення у сфері праці вимагає не тільки соціально-економічних і організаційно-управлінських заходів, але і постійної турботи про раціональне використання трудових ресурсів, всебічну підтримку талантів робітників, які володіють творчим мисленням, здатних швидко і продуктивно перебудовуватись у відповідності до нових вимог суспільства, а також вимагає постійної допомоги молодим людям у виборі свого життєвого призначення, в життєвому самовизначенні.

Система технологічної освіти учнів є фундаментом для формування свідомого ставлення до практичного впровадження знань, умінь та навичок на практиці, усвідомленого вибору майбутньої професії, виховання культури праці. Формування технологічної культури в загальноосвітніх навчальних закладах є однією з головних умов становлення особистості учня і повинно розглядатися як наслідок розумового, творчого, морального, трудового, естетичного, фізичного виховання, як один із результатів комплексного підходу до навчання і виховання.

Автори цілої низки праць переймаються проблемою формування різних аспектів культури в учнів: Т.А. Степченко, В.С. Садовська, О.В. Ніконова, А.М. Мітяєва, В. Кравець, О.М. Єсіна, Г.П. Вижлецов та інші.

Сучасна технологічна епоха загострила проблему взаємодії природи, людини й технологічного середовища. Технології виробництва не повинні перешкоджати людині й оточенню. Тому технологічний етап науково-технічного прогресу визначає пріоритети способу виробництва над результатами діяльності з урахуванням її соціальних, економічних, екологічних, психологічних, етичних та інших чинників і наслідків.

Людина в сучасному технологічному світі повинна усвідомлювати себе господарем усього суцього, здатною оцінювати відповідність своїх дій інтересам природи й суспільства. Кожна людина повинна бути спеціально підготовленою до гармонійного існування в інформаційно та технологічно насиченому світі. Жити в такому світі й не знати його — небезпечно.

Отже, запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток ринкових відносин та нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини, про загальні принципи цих перетворень вимагають підвищення рівня технологічної культури підростаючого покоління.

Шлях до високої технологічної культури лежить через ефективну технологічну освіту. А це призвело до введення у навчальні плани

загальноосвітніх шкіл багатьох країн світу освітньої галузі або навчального предмета “Технологія”.

Технологічна освіта підростаючого покоління на порозі третього тисячоліття стала необхідною складовою загальної середньої освіти, необхідною умовою цілісного й гармонійного розвитку особистості школяра.

Сьогодні технологічну освіту в школі потрібно розглядати, на наш погляд, виходячи із широкого розуміння технології як засобу перетворюючої діяльності людини, яка здійснюється на основі систематичного застосування теоретичних знань. Технологічна освіта має представляти собою процес і результат оволодіння учнями засобами перетворюючої діяльності.

Постановка проблеми визначення технологічної освіти учнів обумовлена протиріччями, що виникають між появою нових слів культури, які пов'язані з науково-технологічними процесами, і адекватністю їх відображення в сучасному освітньому просторі.

При визначенні мети технологічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах потрібно опиратися на Концепцію технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України та Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» де чітко прописано мету, завдання та принципи трудової підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 р., передбачає уведення нової освітньої галузі “Технологія”, основною метою якої є формування технічно та технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя та активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, набуття школярами життєво необхідних знань та вмінь і навичок ведення домашнього господарства й сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпечення умов для їх професійного самовизначення, вироблення в них навичок творчої діяльності, виховання культури праці, здійсненні допрофесійної та

професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей.

“Технологія” – це освітня галузь, в основі якої лежить перетворююча діяльність людини в матеріальному світі, спрямована на створення навчального середовища, для розкриття й розвитку в учнів здібностей в особистісно-зорієнтованій сфері проектування та виготовлення виробів і ознайомлення в процесі роботи з різними матеріалами, інформацією й іншими ресурсами у відповідності до потреби творчої ідеї учнів.

Ефективність технологічної освіти визначається рівнем технологічної культури, адекватним професійним самовизначенням випускників школи.

Технологічна освіта - це процес і результат засвоєння системи знань про сучасне виробництво, формування комплексу вмінь поведінки з засобами праці, підготовка підростаючого покоління до активної трудової діяльності. Технологічна освіта є складовою частиною загальної освіти, основним елементом професійної підготовки.

Провідною місією технологічної освіти є забезпечення цілісного фізичного, інтелектуального, соціального і духовного розвитку особистості школяра, формування його технологічної культури, виховання внутрішньої потреби й поважного ставлення до праці, підготовка до успішної творчої предметно-перетворювальної діяльності та професійного самовизначення.

Головна мета технологічної освіти полягає у формуванні технічно, технологічно і комп'ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної природовідповідної предметно-перетворюючої діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в них навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей.

Мета технологічної освіти досягається шляхом вирішення освітньо-виховних завдань:

- політехнічний розвиток учнівської молоді, знайомство її з основами техніки, сучасними перспективними технологіями перетворення матеріалів, енергії й інформації з урахуванням економічних, екологічних і підприємницьких знань, соціальних наслідків використання технологій: творчий і естетичний розвиток учнів, особливо в процесі виконання проектів і художньої обробки матеріалів; оволодіння учнями загальнотрудовими уміньми й навичками, у тому числі культури праці, людських відносин і безконфліктного спілкування, що є необхідними для життя в колективі й сім'ї;
- забезпечення учням можливості самопізнання, вивчення світу професій, набуття практичного досвіду професійної діяльності з метою обґрунтованого професійного самовизначення;
- виховання ціннісне ставлення до праці, колективізм, людяність і милосердя, обов'язковість, чесність, відповідальність і порядність, культуру поведінки й безконфліктного спілкування, бережне ставлення до природи й природних ресурсів;
- оволодіння основними поняттями ринкової економіки, менеджменту й маркетингу та вміннями застосовувати їх на практиці під час реалізації особистої продукції й послуг;

Відповідно до цих завдань необхідно формувати в учнів якості творчої, активної й легко адаптованої особистості, що необхідно для діяльності в нових соціально-економічних умовах, починаючи від визначення потреб у продукції та її реалізації.

Технологічна культура передбачає оволодіння системою понять, методів та засобів перетворювальної діяльності зі створення матеріальних і духовних цінностей. Вона забезпечує вивчення сучасних перспективних енерго-, матеріалозберігаючих технологій перетворення матеріалів, енергії й інформації в сферах виробництва та послуг із використанням ЕОМ,

соціальних наслідків застосування технології, методів боротьби із забрудненням навколишнього середовища, планування й організація трудового процесу, технологічної дисципліни, грамотного обладнання робочого місця, забезпечення безпеки праці, комп'ютерної обробки документації, психології людського спілкування, основ творчої й підприємницької діяльності, виконання проектів. Технологічна культура включає ряд сторін: культуру праці, інформаційну й граматичну культуру, культуру дизайну, підприємницьку й проектну культуру, культуру людських відносин і екологічну культуру [2].

Сучасний світ, який розростається дуже швидко, вимагає від людини нового ставлення до себе. Різні техніко-екологічні катастрофи та катаклізми виникають через те, що людина не замислюється над наслідками, створює окремі предмети та технології, які не поєднуються з оточенням. Наразі проблема полягає в тому, що в умовах найскладніших проектів і рішень помітити «невимірюваний простір», не володіючи технологічною культурою, неможливо. Саме тому деякі автори вважають, що сучасний етап суспільного розвитку пов'язаний з технологічною культурою, яка визначає світогляд і саморозуміння людини та суспільства [1].

П. Атутов наголошував, що тепер людство живе в умовах, коли зникає індустріальний етап науково-технічного прогресу з його екстенсивною, технократичною ідеологією (за будь-яку ціну досягти максимального результату). Новий – технологічний – етап визначає пріоритет способу над результатом діяльності, зважаючи на її соціальні, екологічні, економічні, психологічні, естетичні та інші фактори й дослідження [4].

Кожна людина повинна вміти, спираючись на наукові знання, комплексно підходити до вибору способів своєї діяльності та оцінювання її результатів. Способи діяльності становлять культури. Отже, технологічну культуру можна вважати одним із типів універсальної культури.

Сучасне наукове розуміння культури передбачає розглядати її як з точки зору результатів людської діяльності, всього того, що створено розумом і

руками людини, так і з точки зору самої діяльності, де людина виступає суб'єктом останньої. Культура охоплює все те, що створює суб'єкт, освоюючи оточуючий світ: і те, що він створює, і те, як він створює. Культуру можна уявити як сукупність багатогранних проявів людської діяльності, в тому числі і як технологічну культуру, що відображає спосіб засвоєння світу людиною.

Технологія, таким чином, є однією з форм культури, поза якою, як і поза людським буттям, вона не можлива. Перетворююча діяльність людини виступає частиною загальної культури, технологічним змістом культури. Тому, метою технологічної освіти в загальноосвітніх закладах має стати розвиток технологічної культури учнів як елементу їх загальної культури, забезпечуючи інтегрованість особистості в систему національної та світової культур.

Необхідність розвитку технологічної культури учнів в процесі технологічної освіти обумовлена тим, що сучасний технологічний розвиток здійснює не лише перетворюючий вплив на природу, суспільство, людину, але і може викликати не виправимі трагічні наслідки для існування людської цивілізації. В подібній технологічній реальності загострюється етична проблема відповідальності людини за свої дії в технологічних ситуаціях і відношеннях, коли багато чого залежить від її моралі і розуму. Відчуття і осмислення відповідальності мають визначати розвиток технології, виступаючи одним із важливих стимулів. Здібність людини взяти дану відповідальність на себе, вибрати оптимальну лінію, передбачити не лише ближні, але і віддалені наслідки своєї діяльності багато в чому залежить від її технологічної культури.

На думку В. Симоненка, сформувати світове громадянське суспільство можливо лише завдяки високорозвиненій технологічній культурі. Саме вона здолає агресивність суспільства, тому що є наслідком бідноти, «відриву» від природи, захоплення антропоцентризмом замість біосфероцентризму. Висока технологічна культура – ключ до збільшення часу на самоосвіту особистості

та відродження природного середовища і, нарешті, до формування екологічно безпечної особистості з розвиненими аксидентальними здібностями [7]. Технологічна освіта, наголошують інші дослідники, є одним із шляхів подолання глобальної кризи сучасної цивілізації, створення необхідних умов для виживання та подальшого розвитку людства [5].

Сучасному суспільству в цілому і кожній людині зокрема треба знаходити та застосовувати оптимальні засоби перетворення речовини, енергії та інформації, передбачати результати власної діяльності, відчувати моральну відповідальність, тобто повною мірою оволодіти технологічною культурою. Отже, технологічна культура забезпечує комфортне існування природи, суспільства і техносфери. Саме тому технологічну культуру треба розглядати як нову парадигму сучасної й майбутньої освіти, яка повинна носити технологічний характер [6].

Вивчення новітніх і перспективних прогресивних технологій дає можливість забезпечувати випереджувальну функцію освіти. Зважаючи на те, що в інформаційно-технологічному суспільстві технології будуть мати гнучкий характер і швидко оновлюватися, людині треба постійно підвищувати рівень своєї технологічної культури. Це дасть змогу сформуванню у кожної людини орієнтацію на неперервну освіту. Тобто, технологізація інтегрує в собі всі інші тенденції розвитку освіти. Проведений науковцями аналіз дає підстави зробити висновок про те, що освіта XXI століття буде розвиватися саме в культурно-технологічній парадигмі.

Технологічна культура має гносеологічні наслідки і впливає на спосіб та характер мислення людини. Тобто складовою частиною технологічної культури є технологічне мислення – мисленнєва здатність людини до перетворювальної діяльності щодо створення матеріальних і духовних цінностей для блага людини, суспільства, природного середовища, узагальнене опосередковане віддзеркалення індивідом науково-технологічної сфери [8]. Технологічне мислення спрямоване на пошук оптимальних засобів

перетворення речовини, енергії та інформації на необхідний для людини продукт. У ньому вирізняються такі особливості:

- спрямування не стільки на пізнання оточення, скільки на зміну його в інтересах людини;

- змінюються функції знань, які повинні мати комплексний характер і містити гностичний, пошуковий і перетворювальний аспекти, сприяти відкриттю ще не пізнаних об'єктів і процесів;

- провідне місце посідають методи і засоби (технології) засвоєння нового матеріалу;

- тісно пов'язане з рефлексією, вмінням створювати образ оптимального кінцевого результату;

- є проектним і являє собою процес узагальненого й опосередкованого пізнання дійсності, під час якого людина застосовує технологічні, технічні, економічні та інші знання у процесі виконання проектів створення товарів або послуг від ідеї до її реалізації, тобто покликане активізувати проектну діяльність людини;

- спрямоване в майбутнє, виникає «час-свідомість». Це зумовлює необхідність постійного зростання рівня технологічної культури людини, а разом і відповідальності кожного за сьогодення та майбутнє [2].

Отже, технологічна культура, відповідаючи на питання: що і як створює людська діяльність, виступає мірою відношення людини до світу, влади її над природою. Культура визначає межі можливого і перспективного технологічного розвитку.

Оволодіння в школі сучасними технологіями означає необхідність формування в учнів правильного, **подленно** культурного відношення до них не лише як засобу перетворення оточуючого світу з метою задоволення різних потреб людини, але і як до засобу виживання людства, використовуючи найновіші та традиційні технологічні досягнення з **позиції здорового змісту**. Володіння засобами перетворюючої діяльності стає одночасно і показником розвитку культурного рівня особистості.

Таким чином, можна зробити висновок, що технологічна культура – це не частина освіти, а новий смисл і мета сучасного утворювального (освітнього) процесу – унікального засобу зберігання і розвитку людини, продовження людської цивілізації. Адже екологічні трагедії виникають саме через те, що небачена раніше технічна сила потрапляє часом до рук аморальних, байдужих людей. Дуже важливо, щоб кожний учень зрозумів для себе необхідність свідомого і творчого вибору оптимальних засобів перетворювальної діяльності із багатьох альтернативних підходів, ураховуючи їхні наслідки для природи, суспільства і самої людини. І саме, технологічна освіта забезпечує систематизацію теоретичних та методичних технологічних знань й умінь, усвідомлення необхідності формування технологічної культури в навчальній діяльності, ефективність змісту і процесу формування технологічної культури в учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Література:

1. Барцель А. Значение технологической культуры и техноэтики // Вестник высшей школы.–1991. – №11. – С.54-58.
2. Державний стандарт освітньої галузі „Технологія” (Доопрацьований варіант) // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. - №4. – С.4-7.
3. Дидактика технологического образования: Книга для учителя. Часть 2 /Под ред. П. Р. Атутова. – М.: ИОСО РАО, 1997. – 176с.
4. Кожина О. А., Огородников Ю. А. Технологическое образование: взгляд в будущее //Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – №5.– С. 27-30.
5. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України: проект / О. Коберник, В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2010. - N 6. - С. 3-11.
6. Сидоренко В. К., Терещук Г. В., Юрженко В. В. Основи техніки і технології: Навчальний посібник. – К.: НПУ, 2001. – 163 с.
7. Симоненко В. Д. Метод упражнений в обучении учащихся образовательной области «Технология» //Технологическое образование и

предпринимательство. Сборник научных статей. – Брянск: Изд-во БПУ, НМЦ «Технология», 1997. – С. 27-33.

8. Симоненко В. Д. Технологическое образование и развитие общества //Технологическое образование школьников: состояние, проблемы, перспективы: Материалы межрегиональной научно-практической конференции /Под ред. В. Д. Симоненко. – Брянск: Изд-во БГУ, 2002. – С.7-12.